

طراحی مهد کودکی

با نگاهی به تقدس در معماری ایرانی

مؤلفان

سید علی مسین پور

پژوهشگر دکتری برنامه ریزی شهری - دانشگاه فردوسی مشهد

کارشناسی ارشد شهرسازی - دانشکده هنر و معماری - دانشگاه تربیت مدرس تهران

ممدته نجفی

دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری - دانشگاه فردوسی مشهد

انتشارات طمان

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

- سرشناسه : حسین پور، سیدعلی، ۱۳۶۴ -
 عنوان و نام پدیدآور : طراحی مهد کودک با نگاهی به تقدس در معماری ایرانی/ مولف سیدعلی حسین پور.
 مشخصات نشر : تهران : طحان، ۱۳۹۱.
 مشخصات ظاهری : ۲۶۴ ص.: مصور (بخشی رنگی)، جدول، نمودار ؛ ۲۱×۲۱ س.م.
 شابک : 978-964-2932-67-2
 یادداشت : کتابنامه .
 موضوع : مهد کودک-- طرح و ساختمان
 موضوع : معماری و کودکان
 موضوع : معماری ایرانی
 موضوع : کودکان
 شناسه افزوده : نجفی، محدثه، ۱۳۶۴-
 رده بندی کنگره : ۹۳۳۲۵LB / م ۱۳۹۱ ح ۵
 رده بندی دیویی : ۳۷۱/۶
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۷۲۸۷۰۸

طراحی مهد کودک با نگاهی به تقدس در معماری ایرانی

مؤلف: سید علی حسین پور-محدثه نجفی

ناشر: طحان

مدیر تولید: ابوالفضل چلاعلو

چاپ: طرح و نقش

صحافی: آرمانسا

لیتوگرافی: آرمانسا

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۹۳۲-۶۷-۲

قیمت: ۱۶۵۰۰ تومان

www.tahan-pub.com

تلفن های مرکز پخش انتشارات طحان :

۰۲۱ - ۶۶۴۰۳۱۹۱ - ۶۶۴۰۳۲۰۸

کودکی، دوران بازی و خیال‌پردازی و اکتشافات است. همه چیز تازه است. همه چیز کنجکاوی را برمی‌انگیزد. هیچ‌جا چندان پرخطر و هیچ‌چیز چندان پرارزش و هیچ‌مانعی چندان غلبه‌ناپذیر نیست. بی‌باکانه راه خود را در جهانی که می‌بیند و می‌شنود، و به او پاسخ می‌گویید، می‌یابد. چنانچه از جستجو بازش دارند، یا راه بر او ببندند، از ناکامی فریاد خواهد کشید.

طبیعت کودک، نیازمند تجربه و تایید است، همه چیز آنچه ضروری است تا کودکان افرادی یکتا شوند، پیشا پیش در آن‌ها به ودیعه گذاشته شده است. تنها باید آن را فهمید و به آن ارج نهاد. و اجازه فعالیت خود انگیخته را به کودکان داد. و محیطی سرشار از یادگیری برایشان فراهم آورد، تا زندگی را نه یک باغ گل سرخ، اما چیز جادویی بدانند.

هر چند مرحله کودکی، مرحله‌ای تکامل نیا فته است، اما می‌تواند آموزش ارزشمندی را در اختیارمان بگذارد، که چه بسا زندگی آینده مان را غنی‌تر سازد. ما می‌توانیم عطش و اشتیاق دوران کودکی برای دانش و اکتشافات را در خود نگاه داریم، و مقداری از حس شگفتی و خطر کردن و اعتماد و خود انگیختگی خیا ل‌پردازی دوران کودکی را حفظ کنیم، و در دوران بزرگسالی از آن استفاده کنیم اما نه با شیوه‌های کودکانه.

ما به عنوان بزرگسال، ممکن است سخت به خاطر بیاوریم که بچه بودن یعنی چه، من اعتقاد دارم که هر کودکی منحصر به فرد است، و خلاقیت و خرد خاصی دارد، که مختص خود اوست. بچه‌ها در مقایسه با بزرگسالان در دنیای متفاوتی زندگی می‌کنند، و همیشه هم به ما نمی‌گویند که در دنیای آن‌ها چه خبر است. این وظیفه ماست که محیطی برای آنان فراهم کنیم، که امن و پرورش دهنده باشد، و تک تک اجزای آن خود آموزش دهنده، تا کودک بتوانند در آن تا آنجا که در توان دارد، بهترین شود.

فضای زندگی کودک، باید موجب با روری جسمی، فکری، احساسی و اجتماعی او شود به خوبی پیداست که معماری می‌تواند نقش بسزایی در تحقق این امر داشته باشد.

معماری و ساختن فضا مناسب برای کودکان موثرترین نقش را در آسایش بخش محیط رشد جسمی و روحی

آنان دارد.

مدارس نیز مانند بناهای دیگر، تحت تاثیر عوامل مختلفی نظیر عوامل جغرافیایی، اقلیمی، مصالح، فناوری عملکرد و عناصر ویژه شکل گرفته‌اند. مدارس نیز از جمله فضاهای معماری هستند که برابر با خصوصیات جغرافیایی و آب و هوای هر منطقه احداث می‌شوند. معماری نیز یک فرآیند فرهنگی بسیار تاثیرگذار در ذهنیت جوامع بشری است، پیچیدگی‌های منحصر به فرد دارد. این پیچیدگی‌ها در جوامعی که چالش‌های تاریخی، فرهنگی زیادی پشت سر گذاشته‌اند، از شدت و اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار است. معماران که بنا به تعریف متفکران و فرهنگ‌سازان، پیشگامان جامعه هستند، نقش ویژه‌ای در حرکت تمدن سازی این گونه جوامع برعهده دارند. اگر پنداریم که معماری، خود قابلیت دگرگونی اجتماعی را دارا باشد، با برانداختن کنش‌های متقابل اجتماعی و ایجاد کنش و واکنش و تعاملی صحیح و مستمر مابین سه اصل انسان، معماری و فرهنگ خواهیم توانست با وارانہ کردن فضاهای منفی قلمروئی به رشد رسیده را تعریف نماییم. به بیان دیگر معماری نوعی دگرگونی متعالی اندیشه‌هاست و هنر طبیعت و هنر زائیده دست بشری تلاشی عظیم برای رسیدن به بیانی پایدار است که بتواند دغدغه‌های جاوید شدن و ماندگاری را پاسخ دهد. هنر معماری اسلامی نیز با گذشت چند قرن، بر اثر حملات گوناگونی تغییراتی یافت و در حقیقت مرحله آزمایشی خود را گذراند و پس از سال‌ها، بیشتر با ترکیب و عناصر معماری ساسانی پیش از اسلام، شکل مشخصی ایرانی – اسلامی به خود گرفت و در همه زمینه‌های معماری و هنرهای زیبا و تزئینی به اوج شکوفایی خود رسید.

امروزه واژه انسان استاد آموز جای خود را به انسان خودآموز و مسئولیت پذیر داده است. از این رو در الگو و روش که بدان نیاز داریم، نگارشی جدید و بهبود یافته نسبت به الگوهای قدیمی نمی‌باشد. بلکه نیاز، مفهومی کاملاً متفاوت از آموزش خواهد بود و البته نظریاتی فراتر از تئوری. هدف ایجاد فضایی بهینه بر مبنای معماری ایرانی – اسلامی در امر آموزش و یادگیری می‌باشد. به شرط آنکه تعاملی صحیح و مستمر ما بین سه اصل آموزش و پرورش، دانش آموز و فضای آموزشی برقرار باشد.

یکی از عوامل موثر تربیتی در آموزش و پرورش نوین، چگونگی معماری فضای مدرسه و مهدهای کودک است. معلم، مربی، کتاب، دانش آموز، روش‌های تدریس، مدیریت آموزشی و خانواده از جمله عواملی هستند که معمولاً در فرآیند یادگیری موثر هستند و مورد بررسی و کند و کاو قرار می‌گیرند. در حالی که در تعلیم و تربیت جدید، فضای فیزیکی مدرسه، نه تنها یک محیط خشک و بی روح فاقد تأثیر در فرآیند یادگیری محسوب نمی‌شود

بلکه به عنوان عاملی زنده و پویا در کیفیت فعالیت‌های آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان ایفای نقش می‌کند. به عقیده صاحب‌نظران تعلیم و تربیت، در یک نگاه چگونگی معماری مدارس و عناصر تشکیل‌دهنده آن نظیر رنگ، نور، صدا، تجهیزات، حیاط مدرسه و .. غیره می‌تواند در کنار سایر عوامل آموزشی و تربیتی اثرات قابل توجهی به فرگیران و دانش‌آموزان باقی گذارند.

کودکان حساس‌ترین و تأثیر پذیرترین گروه سنی جامعه را تشکیل می‌دهند و در حساس‌ترین و مهم‌ترین سال‌های زندگی شان یعنی زمانی که پایه‌های رشد شخصیتی - ذهنی - جسمی و اجتماعی آن‌ها شکل می‌گیرد تا زمانی که وارد شهر می‌شوند نیازمند این هستند تا زندگی اجتماعی را در مقیاس خود تجربه کنند. و این امر مستلزم فراهم بودن فضایی کودکانه و صمیمانه است. فضایی به دور از هیاهو دنیای بزرگتر، دنیای پر از شادی با رنگ‌های زیبا که در آن کودک فرصت بیان افکار تازه و پرورش رشد استعدادهايش را داشته باشد، فضایی که زمینه مناسب برای خلاقیت کودکانه فراهم آورد.

محیط آموزشی هم اگر بخواهد زمینه‌ای ثمر بخش برای نسل آینده باشد، ساختمان‌هایش می‌بایست خلاقانه باشند، نه تقلید شده. محیطی محرک و مقدس برای آزاد کردن اندیشه و بیان خلاقه. برای آن که بتوان هنری را مقدس نامید، کافی نیست که موضوع هنر از حقیقتی روحانی نشأت گرفته باشد بلکه باید زبان صوری آن هنر نیز بر وجود همان منبع گواهی دهد. بی‌گمان روحانیت و معنویت فی‌ذاته مستقل از صورت است، اما این بدان معنی نیست که می‌تواند به هر شکل و صورتی بیان و ابلاغ شود. یکی از شرایط بنیانی ایجاد فضا برای یک معمار دانستن این معنی است که هر چه انجام می‌دهد معنایی ابدی و جاوید دارد. فضای معماری یکی از سر راست‌ترین نهادهای هستی است، ازلی است و همه جا گستر. آیا بایستی در فضایی خاص از معماری به دنبال تقدس گشت؟ یا ذات الهی چون در اجزاء فضا متجلی شد (در اینجا فضای مهد کودک) خود مبین حضور قدسی است. اهمیت شکل به مثابه ظرف در تقابل با فضا به مثابه مظلوف، آشکار می‌شود.

کتاب حاضر در پنج فصل گردآوری و تنظیم شده است که عبارت است از:

فصل اول: هنر، کودک و معماری که در این فصل ضرورت دوره پیش دبستانی برای کودک و همچنین

تاکید بر بافت معماری نوین و بر مبنای معماری ایرانی و اسلامی مورد نقد و بررسی قرار خواهد گرفت.

فصل دوم: در این فصل ضرورت تقدس در فضای معماری ایرانی اسلامی در فضای آموزشی مورد تأکید

قرار خواهد گرفت.

فصل سوم: اهمیت رویکرد فضاهایی هنری در مهد کودک مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

فصل چهارم: به بررسی فضاهای هنری و معماری خلاقانه در فضای مهد کودک در چند کشور مینا خواهیم پرداخت.

و در نهایت فصل پنجم: به جمع بندی و ارائه پیشنهادات درباره مطالب آمده می‌پردازد.

ایجاد ارتباط مباحث در مطالعات معماری در چارچوب تجزیه و تحلیل فضاهای آموزشی با برخوردی وسیع‌تر در معماری ایرانی - اسلامی، این متن را در عرصه پژوهشی برای دانشجویان دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد معماری، شهرسازی، مدیریت شهری و مطالعات شهری و فرهنگی و در عرصه اجرا، برای تمامی معماران، مدیران و مسئولین شهری جذاب خواهد کرد.

از آنجا که هیچ کتابی عاری از نقص نیست، تذکر کلیه خوانندگان، اساتید و دانشجویان محترم برای رفع کاستی‌ها در چاپ‌های بعدی موجب امتنان خواهد بود.

سید علی حسین پور، محدثه نجفی

Hoseinpour2020@Gmail.com

فهرست

پیشگفتار

مقدمه

فصل اول: هنر، کودک، معماری ← ۱۳

(مفاهیم بنیادی در روانشناسی رشد، روانشناسی رشد تعریف رشد، مفهوم پختگی (رسیدگی)، مفهوم رشد و پرورش، نظریه ژان پیاژه، جدول مراحل رشد از نظر پیاژه، مرحله حسی - حرکتی، زمینه‌های رشد، شناخت کودک از دیدگاه روانشناسی، تعریف هوش، کودک و اجتماع، کودک و خانواده، کودک و آموزش، کودک در اسلام، مراحل پرورش مذهبی کودک، تقسیم‌بندی دوران کودکی، رشد اجتماعی و شخصیتی، روانشناسی تربیتی، طبقه‌بندی هدف‌های تربیتی، تربیت دینی خانواده، رابطه تربیت دینی و اخلاقی، هدف تربیت دینی، انواع تربیت دینی، تربیت دینی خانواده، جنبه‌های فردی و اجتماعی تربیت دینی، شیوه‌های تربیت دینی خانواده، عوامل مؤثر در تربیت دینی خانواده، آموزش و پرورش، ضرورت و سابقه مراکز آموزش پیش از دبستان در ایران، ضرورت و سابقه مراکز آموزش پیش از دبستان در خارج از ایران، نگاهی به آموزش و پرورش پیش از دبستان در جهان امروز، انتخاب شیوه آموزشی مناسب، آموزش، شناخت قابلیت‌های زیستی - روانی کودک، حواس پنج‌گانه، مفهوم خلاقیت، عوامل مؤثر بر خلاقیت، ابزارهای آموزشی، بازی و کودک، تعریف بازی، بازی کودکان، بازی درمانی، فواید و نکات مثبت بازی در کودکان و دانش آموزان، بازی و شخصیت، بازی و رشد اجتماعی، نقش بازی در رشد و زندگی کودک، هنر و کودک، تئاتر و هنرهای نمایشی، تئاتر برای بچه‌ها، موسیقی کودک، آواز، قصه و قصه‌گویی، شعر، نقاشی، مراحل تحول نقاشی، نقاشی و فرافکنی، کودک و معماری، کودکان و رنگ‌ها، دریافت رنگ‌ها، تاثیر شرایط محیطی، محیط دلپذیر، وضوح و خوانایی، تنوع، رعایت عوامل زیبایی‌شناسی)

فصل دوم: تقدس در فضای معماری ایرانی اسلامی ← ۸۹

(تقدس در فضای معماری اسلامی، فضا و مفهوم فضا، موضع مطلق یا جوهری فضا، موضع نسبی یا ربطی فضا، موضع معرفت شناختی از فضا، احراز مفهوم فضاهای شهری، عوامل تعریف کننده فضا، دیالکتیک درون و بیرون، قلمرو و محدوده، هم‌بندی فضایی، محصوریت، مرکزیت، آسایش و منظر، استفاده‌ها و فعالیت‌ها، معاشرت‌پذیری، آغاز پدیدارشناسی، روش مبتنی بر پدیدارشناسی، پدیدارشناسی مکان، مکان در تقابل با فضا، تعریف و احراز مفهوم حس مکان، پدیدارشناسی و کاراکتر مکان، ادراک و شناسایی، جهت یابی، کیفیت تقدس، خودشناسی، ذات تقدس، فضای مقدس، تجلی عرفان در باغ ایرانی، باغ، بازتاب باغ ایرانی در سفرنامه‌ها و آثار جهانگردان و نویسندگان ایرانی، تاریخ عالم آرای عباسی، دیوان واله اصفهانی، روزنامه میرزا محمود کلانتر فارس، میرزا طاهر نصر آبادی، دیدگاه جهانگردان درباره باغ‌های ایرانی، توماس هربرت، انگلبرت کمپفر، ژان شاردن، دونالد ان. ویلبر، هرمان نوردن، الکسیس سولتیکف، س.ج.و. بنجامین، کیفیت، سوی، غرابت، مقام، مکان، زمان، وحدت، خیال، عناصر باغ ایرانی، به کارگیری آب در باغ‌های بهشتی، انهار بهشتی، آبشارهای بهشتی، چشمه‌های بهشتی، حوض‌های بهشتی، درختان بهشتی در قرآن کریم، سدر مخضود و طلح منضود، طوبی، سدره المنتهی، محصوریت باغ بهشتی، غرفه‌های بهشتی، محرمیت در باغ‌های بهشتی، امنیت در باغ‌های بهشتی، وسعت باغ‌های بهشتی، کعبه؛ به مثابه آیت کمال، گنبد آسمان)

فصل سوم: فضاهای هنری و مهد کودک ← ۱۶۱

(آموزش و پرورش، چرا آموزش و پرورش در دوره پیش از دبستان اهمیت دارد، سازماندهی کلاس در مهد کودک، وسایل و تجهیزات در خارج و داخل کلاس در مهد کودک، تجهیزات خارج از کلاس (محیط باز)، وسایل و تجهیزات داخل کلاس (محیط بسته)، وسایل متفرقه اضافی و مواد خام و اولیه، استانداردهای کلی، ضریب اندازه‌های تجهیزات نسبت به قد ایستاده کودک، تاثیر شرایط محیطی و کالبدی بر کودکان، شرایط محیطی، نور، صوت، تهویه، شرایط کالبدی، رنگ،

تیرگی و روشنی، سردی و گرمی، کیفیت، کمیت، مکان رنگ، فرم، ابعاد و اندازه‌ها، ضوابط بالا دست شهری (با توجه به موقعیت سایت)، مقررات ساختمانی در حوزه زمین‌های آموزشی با کاربری آموزشی، نرم‌ها و استانداردها، فضاهای مورد نیاز در مهد کودک‌ها و مراکز پیش دبستانی، ورودی، محیط داخل کودکستان، سالن چند منظوره، فضاهای انتظار، فضای پذیرش، تجهیزات و وسایل لازم در مهد کودک، نکاتی کلی در مورد استانداردهای یک مهد کودک، موقعیت کودکستان و محیط آن، نیروی انسانی مورد نیاز در بخش‌های مختلف کودکستان، نیروی انسانی مورد نیاز در بخش‌های مختلف کودکستان، ابعاد کلاس درس، فضای انبار، فضای خواب، ابعاد و اندازه‌های وسایل، پنجره‌ها، کمد‌ها، سرویس‌های بهداشتی، فضای کالسکه، شرایط ایمنی در فضای کودکستانی و دبستانی، فن کوئل)

فصل چهارم: مطالعات تطبیقی ← ۱۹۷

(بررسی نمونه‌های ایرانی، مدرسه عالی مدیریت، مدرسه و پیرامون آن، سازماندهی کلی طرح، برش افقی مجموعه، عناصر تشکیل‌دهنده طرح، دستگاه ورودی، حجره‌ها و مدرس‌ها، کتابخانه، مرکز آموزش پیش دبستانی (مهد کودک) فرشتگان، بررسی نمونه‌های خارجی، مدرسه و مرکز خان‌ادگی ایکستون انگلستان، ارتباط میان کودکستان و مهد کودک، بزرگسالان در مدرسه، ساختار، فضاهای کودکستان، سالن‌های کار گروهی، سالن‌های دسته جمعی و تخت‌ها، فضاهای کار عملی، کارگاه‌های خارجی، مهد کودک، مرکز خانوادگی، مهد کودک، طراحی کودکستانی در سوئد، مهد کدوک kekec در اسلونی، مهد کودک fagerborg در نروژ، مهد کودک در بلژیک)

فصل پنجم: جمع بندی و نتیجه‌گیری ← ۲۳۹

(جمع بندی اطلاعات، شناخت کودک، ویژگی‌ها و نیازهای خاص، ویژگی‌های فضای خاص کودکان، تعداد طبقات در کودکستان‌ها، ساختمان‌های یک طبقه، ساختمان‌های ۲ طبقه، رعایت سلسله مراتب فضایی، فضاهای باز متنوع با ویژگی‌های متفاوت، استفاده حداکثر از طبیعت و تجربه‌های طبیعی، نشانه و علائم تأثیرگذار خاص، ایجاد ارتباط بصری بین ۲ فضا، حداکثر استفاده

از فضای نیمه باز و باز در طبقات ساختمان، بخش اسباب بازی چرخدار، بخش باغچه شن، آماده نمودن محوطه خارجی، مرکز مورد علاقه کودکان، بازی در فضای آزاد، اجزای موجود در فضای بازی، ایجاد محصوریت مناسب در حیاط و فضای باز، حداکثر استفاده از مبلمان آموزشی انعطاف پذیر در تجهیز فضاها، استفاده از نور طبیعی با منظره و دید به فضای باز، ورودی به عنوان فضایی مجزا، خوانا و دعوت کننده، استفاده از فضای ارتباطی و تعریف آن به صورت یک راهروی آموزشی، طراحی نمایی با هویت و دارای شخصیت برای کودکان، ایجاد حیات زمستانی به صورت فضاهای بسته یا نیمه بسته، رعایت اصول ایمنی (

پیوست ← ۲۴۷

منابع و کتاب شناسی ← ۲۵۵